

Umatinishaji wa Historia na Historia ya Umatinishaji: Kaptula la Marx (E. Kezilahabi)

*Kyallo Wadi Wamitila
Chuo Kikuu cha Nairobi*

1.0 Utangulizi

Makala haya yamepania kulichunguza suala la jinsi mwandishi anavyoweza kulichukua tukio la kihistoria na kulifanya sehemu au hata kiini cha kazi yake ya kifasihi. Kwa kuzingatia muktadha huo, makala haya yamejengwa kwenye imani ya uhusiano uliopo kati ya kazi fulani ya kifasihi na mazingira yake pamoja na jinsi matukio mbalimbali yanavyoingiliana na kazi za kifasihi. Matukio haya yanaweza kuwa ya kihistoria, kiuchumi, kijamii au kiitikadi. Umatinishaji (*textualisation*) ni dhana inayohusishwa na wananadharia wa Nadharia Mpya ya Historia (*New Historicism*) pamoja na wafuasi wa Mkabala wa baadaye wa uhakiki (*Poststructuralism*) ambao ni mwelekeo wa kihakiki unaopinga na kuendeleza baadhi ya misimamo inayohusishwa na mkabala mkongwe wa uhakiki.

Suala kuu hapa sio tu kuwa mwanasanaa anaweza kuifanya historia kiini au sehemu ya kazi yake ya kifasihi bali pia kuna sifa fulani au vikwazo fulani katika historia au mazingira ya mwanasanaa yeyote ambayo huweza kuathiri jinsi mwanasanaa huyo *anavyoyamatinisha* masuala fulani katika kazi yake hiyo. Lengo la makala haya ni kuchunguza sifa hizi katika tamthilia iitwayo *Kaptula la Marx* iliyoandikwa na E. Kezilahabi, mmoja kati ya waandishi muhimu wa fasihi ya Kiswahili.

2.0 Msingi wa Kihistoria na Muhtasari wa *Kaptula la Marx*

Kaptula la Marx kadri mwandishi wa makala haya ajuavyo, ndiyo kazi ya kwanza ya E. Kezilahabi katika utanzu wa tamthilia. Huyu ni mwandishi ambaye kimsingi amehusishwa na tanzu za ushairi, riwaya na hadithi fupi. Kezilahabi ameandika diwani tatu za ushairi: *Kichomi*, *Karibu Ndani* na *Dhifa*¹ Pia ameandika riwaya sita: *Rosa Mistika*, *Kichwamaji*, *Dunia Uwanja wa Fujo*, *Gamba la Nyoka*, *Nagona* na *Mzingile*² na hadithi fupi tano ('Wasubiri Kifo', 'Cha Mnyonge utakipata hadharani', 'Balenzi', 'Mayai-Waziri wa Maradhi' na 'Kubilya Magwanda na Vyama vingi.')³

Licha ya kuwa hii ni kazi ambayo imechapishwa mwaka wa 1999 imetungwa miaka mingi iliyopita. Kichocheo cha utunzi wa tamthilia hii ni maandamano ya

¹ Hii ni diwani ambayo itachapishwa karibuni na Ndanda Publications, Dar es Salaam

² Mwandishi anamalizia riwaya yake nyingine inayojulikana kama *Watetezi*

³ Baadhi ya hadithi hizi zitachapishwa katika mkusanyiko wa hadithi, Mayai-Waziri wa maradhi na hadithi nyingine k.w. Wamitila (Mhariri) Longhorn Kenya Ltd

wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ya tarehe 5 Machi, 1978. Sababu kuu ya maandamano haya ilikuwa kuonyesha kutoridhishwa kwao na uamuzi wa viongozi wa Chama na Serikali kujiongezea marupurupu yao. Wanafunzi hao waliuona uamuzi huo kuwa ulijaa ubinafsi na ulipingana na malengo ya msingi ya Azimio la Arusha. Maandamano haya yanakuwa muktadha muhimu wa kihistoria wa *Kaptula la Marx* na malalamiko ya wanafunzi hao yanafumbatwa katika ujumbe wa wafungwa kuanzia mwanzo wa tamthilia hadi mwishoni. Kwa hivyo tunaweza kusema kuwa *Kaptula la Marx* ni tamthilia ya kisiasa.

Mwandishi ameigawa tamthilia ya *Kaptula la Marx* katika maonyesho sita. Matendo ya tamthilia yenyewe yanatokea katika pande mbili kuu. Upande mmoja kuna wafungwa sita ambao wametiwa kizuizini kutokana na mawazo na misimamo yao ya kisiasa. Wafungwa hawa hawapewi majina bali wanajulikana kwa nambari isipokuwa mfungwa mmoja, mfungwa nambari sita, anayejulikana kama Mwangaza Africanus. Upande wa pili una Rais Kapera pamoja na mawaziri wake.

Sifa ya kutowapa wafungwa majina ina umuhimu mkubwa. Hii inakuwa mbinu ya mwandishi ya kuonyesha jinsi wananchi wa nchi za kidikteta wanavyoukana utambulisho wa nafsi (*identity*) wa watawaliwa. Hakuna njia nzuri ya kuliakisi hili kama ku[to]tumia majina. Kifasihi kutompa mhusika jina ni njia moja ya kumnyima 'unafsi' kama mhusika. Majina yanakuwa msingi mkuu wa NGUVU (power). Kuwanyima wafungwa hawa majina ni ishara ya kuwa viongozi wanaohusika wanaamini kuwa wafungwa hawa sio tishio tena kwa kuwa kitaashiria hawana uwezo. Huu ndio msingi mmoja wa kuanza kuisoma tamthilia hii na kwa kiasi fulani inawezekana kusema kuwa tuanzapo kuisoma tamthilia yenyewe tuna nia ya kujua kama hili litakanushwa wakati msuko wa hadithi hii utakapofumuka.

Katika onyesho la kwanza, wafungwa wanajitahidi kuangalia kama wataweza kujua yanayotendeka "huko nje", yaani yanayotendeka katika ulimwengu wa nje ya gereza. Hili wanalifanya kwa kuangalia nje kwa zamu kupitia tundu lililoko ukutani. Kila mmoja anapoliangalia anaona kitu tofauti na mwenzake. Hapa mwandishi anatumkumbusha kuwa wanadamu wanaweza kuwa na mitazamo tofauti kuhusu uhalisi. Kwa kiasi fulani ukweli huu unatumkumbusha kile kisa cha Vipofu na Ndovu ambapo kila kipofu aliyemgusa aliishia kumwelezea kwa jinsi tofauti. Kezilahabi anawatumia wafungwa hawa na kitendo chao cha kuchungulia tunduni kutazama hatua mbalimbali za kihistoria zinavyoweza kuashiria njia za kuwaangalia na kuwadhibiti wafungwa. Lakini inavyoelekea njia zote hazikuzibwa. Wafungwa hao wanaweza kutazama nje bado jambo ambalo linaashiria uwezo wao wa maarifa. Kwa kiasi fulani basi ile nguvu kuu iliyowatia wafungwa gereza inaishia kuzaa nguvu nyingine ya upinzani. Hali hii inaafikiana na mtazamo aliaona Foucault kuhusiana na jinsi nguvu kuu inavyoishia kuzaa nguvu nyingine ya kuipinga.

Wakati huo huo katika onyesho la pili (ambalo kimsingi linatokea

sambamba na tendo la wafungwa kujitahidi kuangalia nje). Rais Kapera amesoma maandiko ya Marx na Mao na kuishia kuvutiwa nayo. Mvuto huu wa Rais Kapera unawakilishwa na kuvaa 'kaptula la Marx. Hapa kuna utata fulani unaozuliwa na matumizi ya maneno haya. Kwanza, ni kaptula la Marx kwa maana kuwa sio la Kapera bali ni la kukopa au kwa maana ya kuwa ni la ki-Marx. Vyovyote iwavyo, kaptula hili linampwaya Rais Kapera. Baada ya kuvaa kaptula la Marx, Rais Kapera anavaa pia gwanda la Mao. Baada ya kufanya hivi rais huyu anajiandaa kwa ajili ya safari pamoja na mawaziri wake kuelekea kwenye nchi ya 'usawa' (*Egalite*).

Motifu ya safari ni mojawapo ya motifu muhimu katika uandishi wa Kezilahabi na hasa katika riwaya za *Nagona* na *Mzingile*. Hii ni sitiari muhimu ya harakati za kujijua na kukifikia kiini cha kuwako. Tangu zama za Plato katika kitabu chake cha *Phaedro*, safari imetumiwa kuwakilisha juhudi au harakati za wanafalsafa kuusaka na hatimaye kuufikia 'ukweli wa kuwako' (*The truth of Being*).

Safari ya Rais Kapera na wenzake inaongozwa na jitu, Korchonoi Brown. Jambo muhimu kuhusiana na safari hii ni msisimko anaokuwa nao Rais Kapera pamoja na wenzake. Tunawaona mawaziri wake wakiapa kuwa hawatamsaliti katika safari hiyo; wanasema wako tayari kushirikiana naye hadi mwisho wa safari yake hiyo. Hii ni safari inayofumbata hatima ya nchi anayoiongoza Rais Kapera. Kama nilivyotangulia kusema hapo juu, tamthilia hii imeandikwa katika miaka ya sabini wakati nchi ya Tanzania ilipokuwa ikiendeleza harakati za kuujenga na kuuimarisha ujamaa. Ikiwa tutaifunga tamthilia hii kwenye muktadha finyu wa Tanzania, tunaweza kusema kuwa sitiari hii ya safari ni sitiari ya ukuaji na maendeleo ya itikadi ya Ujamaa pamoja na mtazamo wa kifalsafa unaohusishwa na Raisi wa Kwanza wa Tanzania, Julius Nyerere. Sitiari hii inafumbata vizuri historia na maendeleo ya nchi baada ya ukoloni na kupitishwa kwa Azimio la Arusha, mwaka wa 1967 kama msingi mkuu wa utekelezaji wa siasa ya Ujamaa. Tamthilia hii iliandikwa baada ya nchi ya Tanzania kusherehekea miaka kumi baada ya kupitishwa kwa Azimio la Arusha. Tunaweza kuiangalia tamthilia hii kama juhudi ya kisanaa ya kutathmini kufanikiwa au kutofanikiwa kwa sera ya utekelezaji wa siasa ya ujamaa. Kwa kiasi fulani, dhamira yake inahusiana na ya hadithi ya Kezilahabi inayojulikana kama, 'Mayai-Waziri wa Maradhi.'

Katika sehemu iliyotangulia nimesema kuwa hatuwezi kuifunga kazi hii kwenye mazingira finyu ya Tanzania. Katika sehemu ya mwanzo tuliona kuwa wafungwa hawapewi majina. Nimetoa fasiri moja ya kuwako kwa sifa hii katika uhusika wa tamthilia hii. Fasiri ya pili inafungamana na nia ya kutotaka kuwafunga wahusika hao kwenye mazingira au mandhari maalum. Ikiwa mwandishi atawapa wahusika majina maalum, majina haya yatawafunga wahusika hao kwenye mazingira fulani ambako yanapatikana.

Tunapoiangalia tamthilia ya *Kaptula* ya *Marx*, kwa makini tunaweza kusema kuwa mwandishi anazungumzia nchi za Kiafrika katika ujumla wake. Ni muhimu kukumbuka kuwa mfungwa anayepewa jina ni mmoja tu: Mwangaza Africanus ambaye sio tu kiongozi wa wafungwa bali anaishia kuyaongoza mapinduzi yanayoumaliza utawala wa Rais Kapera. Jina la mhusika huyu, Africanus, linahusiana na jina la bara la Afrika. Tunaweza kusema kuwa huyu amesawiriwa kama mhusika anayefumbata mtazamo ambao unapaswa kuwa kama 'mwangaza' wa Waafrika.

Katika tamthilia hii tunaona maandamano yanayofanywa na wafungwa na kuishia kwenye Jumuiya ya Mataifa ya Kiafrika ambako wanasoma taarifa inayoorodhesha matatizo yao. Katika muktadha huu wafungwa hawa wanawakilisha nchi mbalimbali za kiafrika sio nchi moja maalum. Maandamano haya, kama tulivyoona huko juu, yana muktadha wa kihistoria wa maandamano yaliyofanywa na wanafunzi katika mwaka wa 1978. Mwandishi anakichukua kisa hiki na kukifanya aina ya kioo cha parabola cha kuangalia hali za mataifa mengi barani Afrika. Sifa nyingine kama tutakavyoona inahusiana na uhusika wa Rais Kapera mwenyewe.

Safari ya Rais Kapera na mawaziri wake haifanikiwi. Mawaziri wenyewe hawaelekei kuwa na nia thabiti na msukumo wa kuwawezesha kuikamilisha; hawana msukumo alionao Rais Kapera. Kutokana na hali hii Rais Kapera anaamua kuitumia njia nyingine kuifikia nchi ya usawa. Juhudi hizi za safari yake ambayo inaishia kuwa ya mzunguko zimewekwa sambamba na maigizo mbalimbali ya wafungwa gerezani. Maigizo au matendo hayo ya wafungwa yanapaswa kuangaliwa katika mkabala wa kiulinganuzi wa safari ya duara ya Rais Kapera. Kupitia kwa matendo hayo tunapata picha ya yanayotendeka sio tu katika nchi dhahania inayoongozwa na Rais Kapera bali pia katika bara zima la Afrika. Ishara kuu ya ukosefu wa uongozi na mwelekeo ufaao ni upofu wa wabunge na mawaziri. Baadaye wafungwa waliokuwa gerezani wanaachiliwa huru isipokuwa kiongozi wao, Mwangaza Africanus. Mwisho wa hadithi ya *Kaptula la Marx* ni mapinduzi yanayoongozwa na Mwangaza Africanus kumpindua Rais Kapera ambaye anashindwa kukimbia. Kicheko cha Korchnoi Brown kwenye sehemu ya mwisho kinakuwa dhihaka ya mtu aliyetegemewa kumsaidia Rais Kapera. Huyu ni mhusika anayefumbata ubepari, ubeberu na falsafa za nje. Ni wengi katika mmoja; suala linaloakisiwa na umbo lake kubwa na jina lake linalochanganya sifa mbalimbali.

3.0 Fani katika *Kaptula la Marx*

Katika sehemu iliyotangulia tumesema kuwa msingi wa kihistoria wa tamthilia hii ni maandamano ya wanafunzi wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam. Lakini kitendo chao hicho ni kama mbegu ndogo iliyoisuka tamthilia hii. Tunapoichunguza tamthilia hii katika mtazamo finyu tunaweza kusema kuwa

mwandishi anautathmini Ujamaa na matokeo yake nchini Tanzania. Lakini mwandishi hakuibana kazi yake kwenye muktadha huo finyu; anaangalia uongozi katika mataifa mengi barani Afrika. Baada ya kudokeza baadhi ya vielekezi vya "umataifa" wa masuala katika tamthilia hii, hebu sasa tumwangelie mhusika Rais Kapera kwa makini. Matamshi yake ya kifalsafa yana mwelekeo mkubwa unaomhusisha na Mwalimu Nyerere. Baadhi ya matamko mengine yanaelekea kutuelekeza kwenye msimamo wa 'Utu' unaohusishwa na Kenneth Kaunda aliyekuwa Rais wa Zambia na hasa falsafa ya kikristo. Matumizi ya mgwisho yanatuelekeza kwa Kenyatta, Rais wa kwanza wa Kenya. Katika msingi huu tunaweza kusema kuwa Rais Kapera sio mhusika wa kawaida bali ni mhusika jumua ambaye ni mfano wa wahusika wengi katika mhusika mmoja kama alivyo Korchnoi Brown. Huyu ni mhusika anayeweza pia kuwakilisha viongozi wa kidikteta ambao wanang'ang'ania mamlaka katika mataifa ya Kiafrika.

Mbinu ya mtunzi ya kutoyafunga mandhari ya kazi yake kwenye mazingira finyu ya kijiografia na kiutunzi imetumiwa pia katika tamthilia ya mwanatamthilia wa Kenya, Alamin Mazrui ya *Kilio cha Haki*. Katika tamthilia hii tunaweza kutambua mwandishi anazungumzia masuala ya "nchi huru" ingawa muktadha wake wa kiwakati ni wa ukoloni. Mwelekeo wa msanii katika kazi hiyo unaelekea kuhusiana kwa kiasi kikubwa na masuala yaliyotokea baada ya uhuru au katika nchi iliyopata uhuru wa kisiasa lakini tunapoisoma blabu ya tamthilia hiyo, tunaalezwa kuwa inahusu masuala ya wakati wa ukoloni. Msanii hapa anayarefusha yale masafa yake ya kiwakati ya hadithi yenyewe.

Katika msingi huu tunaweza kusema kuwa Delamon sio Mzungu tu bali ni mhusika anayewakilisha watawala wa kimabavu ambao sifa zao hizo zinafumbatwa tu na "picha ya mkoloni". Hii ni sifa tunayoiona katika tamthilia za mwandishi mwingine kutoka Kenya anayejulikana kama Francis Imbuga. Mandhari ya tamthilia zake *Betrayal in the City* na *Man of Kafira* ni nchi ya Kafira (anagramu ya 'Afrika.'). Huu ni 'urefushaji mandhari' na ni mbinu inayotumiwa na waandishi wa kifasihi ili kujikwepesha na mateso yanayoweza kutokana na uongozi wa kimabavu katika nchi zao. Mmoja wa waandishi maarufu katika fasihi ya Kiswahili; Shaaban Robert, aliitumia mbinu ya aina hii katika riwaya yake ya *Kusadikika*. Mbinu hii ya kisanaa ilitumiwa zamani na mwandishi wa tamthilia wa Kiyunani anayefahamika kama Aristophanes katika tamthilia yake inayojulikana kama *The Birds*. Katika tamthilia hiyo, mwandishi huyo aliusawiri mji angani ambao unakuwa msingi wa kushambuliwa ufisadi uliokuwako kwenye mji wa Athens wakati huo

Usawiri wa mhusika Rais Kapera unaweza kuangaliwa katika misingi hii. Mwandishi anautia utata uhusika wake kiasi cha kutomfanya msomaji amweke katika muktadha fulani finyu. Hii ni mbinu inayoweza kuwa na majukumu mawili makuu. Kwanza, kuhakikisha kuwa mwandishi hadhuriki kutokana na maandishi yake na hasa pale anapoigusia dhamira nyeti. Pili kuhakikisha kuwa

mawanda ya kimaudhui ya kazi yamepanuliwa. Jukumu hili la pili ni la kifasihi zaidi kuliko lile la kwanza. Labda inawezekana kudai kuwa kazi nyingine za E. Kezilahabi zinaishutumu na kuikosoa falsafa ya Ujamaa waziwazi. Kwa msingi huu msomaji anaweza kujiuliza kwa nini basi asiyaweke mambo yote wazi kwenye tamthilia hii?

Jambo la kukumbukwa hapa ni kuwa msingi mkubwa wa kazi za sanaa ya maonyesho kupingwa sio yaliyoandikwa mle bali kinachoonekana na watazamaji au hadhira. Kwa mfano katika miaka ya 80 nchini Kenya kuna vitabu vilivyopigwa marufuku kuigizwa majukwaani ilihali viliendelea kusomwa shuleni, na hata kutahiniwa katika viwango mbalimbali vya elimu. Tamthilia hizo ni: *Muntu* ya J. de Craft, *Kongi's Harvest* ya W. Soyinka na *Kilio cha Haki* ya A. Mazrui. Tamthilia ya *Kaptula la Marx* iliandikwa katika miaka ya 70 lakini maigizo yake katika sehemu kadha nchini Tanzania yaliathiri uwezekano wa kuchapishwa kwake mapema.

Kimuundo, tamthilia hii imekiuka sifa kadha za misingi ya kirasimi ya utunzi wa tamthilia. Kimsingi, tamthilia huwa na maonyesho tu pale ambapo mandhari hayabadiliki ila yanabakia yaleyale, mathalani tamthilia ya Kithaka wa Mberia ya *Natala*. Katika tamthilia ya Mberia, matukio yote yanatendeka kwenye nyumba ya Natala baada ya 'kifo' eha mumewe Tango. Kezilahabi haelekei kuufuata utaratibu huu kwa sababu ametumia mbinu nyingine zinazotukumbusha kuwa mandhari ni tofauti. Mbinu hizi ni 'ulinganuzi,' 'usambamba' na 'tanakuzi'. Picha za wafungwa na tajriba au uzoefu wao viko upande mmoja. Upande wa pili kuna Rais Kapera na ndoto zake. Upande wa wafungwa unaakisi uhalisi wa maisha ya wananchi wa mataifa ya Kiafrika ilhali ule wa Rais Kapera unaakisi unafiki na upofu wa viongozi wake.

Hizi ni pande mbili zinazopambana na kukinzana kiitikadi. Upande mmoja unadhibitiwa kwa kila njia. Hii ndiyo maana ya 'jazanda ya gereza inayotawala muundo wa tamthilia hii kiasi cha kuwa 'jazanda tawala'. Katika kitabu chake *Discipline and Punish*, Michel Foucault anaeleza jinsi jamii zinavyoweza kugeuzwa za kigereza (*carceral*) kutokana na udhibiti wa maarifa na usambazaji wa maarifa hayo. Udhibiti huu unakusudiwa kuhakikisha kuwa maarifa yanayopatikana au yanayowafikia watu fulani ni maarifa fulani tu na ambayo aghalabu hayatishii maslahi ya tabaka linalotawala. Tunapoisoma tamthilia hii ya Kezilahabi tunaona, kama anavyosema Foucault, gereza kama asasi linavyoishia kuunda jamii ya watu wanaoonekana kama wahalifu na ambao wanadhibitiwa katika gereza hilo. Mfungwa nambari tano anasema:

Mfungwa 5: *Sikilizeni. Nimepata tetesi kuwa sisi watu sita tuliomo humu tunafikiriwa kuwa watu hatari huko nje. Sisi tu wafungwa wa kisiasa. Ndiyo maana kwa muda wa miaka mingi iliyopita hatujaona nje. Chakula kinaning'inizwa juu kwa kamba mradi tu tusione nje. Haturuhusiwi kuzungumza na watu wa nje. Mwishowe tumepoteza hata fahamu za wakati. Sasa tutafute*

mbinu zitakazotuwezesha kuona hali ya nje ili tuwe pamoja na ulimwengu. (1999: 2).

Wafungwa hawa wanaweza tu kupata picha ya ulimwengu wa nje kupitia tundu tu. Kwa kutumia tundu hili wafungwa hawa wanatambua kuwa hamna tofauti kati ya maisha ya huko nje na ya gerezani. Ukweli wa uhalisi huu unafumbatwa na maeneo ya Mfungwa nambari 6:

Mfungwa 6: Ala! Huko nje naona jela nyingine tena.

Anaendelea kusema:

Mfungwa 6: Tena jela hiyo imeandikwa Soko la Dunia. (Uk.4)

Kwa kutumia maneno haya mwandishi anatumia jinsi mataifa yetu yanavyodhibitiwa na mataifa ya kibepari na jinsi ubepari wa kibepari unavyowakilishwa vizuri na mfumo wa soko la dunia ambao nao huchangia katika kuyadhilisha mataifa mengi. Mazao yanayokuzwa katika mataifa hayo yanauzwa kwenye soko hilo kwa bei zilizopangwa na dola kuu kama Marekani. Udhalilishwaji mwingine unatokana na mikopo ambayo kimsingi haikulengwa kuyaendeleza mataifa hayo bali kuyadumaza.

Hii ndiyo sababu inayomfanya Mfungwa 2 (uk. 4) ashangae kama watu anaowaona huko nje na mikoba wamekuja kuleta fedha au kuzichukua. Katika ngazi hii *Kaptula la Marx*, inavuka ngazi ya taifa na kuwa kazi inayodadisi, inayosaili na kukosoa mfumo wa kifedha na kibiashara wa mataifa ya kibepari. Mwandishi anaangaza mbinu zinazohusiana na ubepari wa kibepari ambao kwa kiasi kikubwa unaashiriwa na lile jitu kubwa, Korchnoi Brown ambaye pia ni mhusika jumui mwingine. Kwa kutufichulia ukweli huu, mwandishi anatumia tuitilie maanani ngazi nyingine ya udhalimu wa raia wa nchi za Kiafrika. Katika ngazi moja kuna uongozi mbaya usiokuwa na mwelekeo unaowakilishwa na Rais Kaperi ilhali kwa upande mwingine kuna kabari zinazotokana na mfumo wa kiuchumi wa ulimwengu.

Ili kuhakikisha kuwa hali hii inaendelea kuwako, upande wa pili (wa watawala) unalazimika kutumia mbinu na njia kadha. Hapa inatubidi kuyakumbuka maneno na mawazo ya muumini wa umaksi wa Kifaransa, Louis Althusser. Mhakiki huyu alizuka na dhana mbili muhimu: Vyombo Kandamizi vya Dola (VKD) na Vyombo vya Itikadi vya Dola (VID). Althusser alieleza VKD kama vyombo vinavyotumiwa na tabaka tawala kudhulumu au kukandamiza tabaka linalotawaliwa au tabaka la wanyonge. Vyombo Kandamizi vya Dola ni jumla ya asasi ambazo hutumia njia za kukandamiza ili kuwafanya watu (na hasa wafanyakazi) kulitii tabaka tawala. Mifano mikuu hapa ni polisi, magereza na majeshi. Kwa upande mwingine, mhakiki huyu alitumia VID kuelezea vyombo vinavyotumiwa na tabaka tawala kudumisha makubaliano ya kiitikadi. Vyombo vya Itikadi vya Dola ni kama asasi za elimu,

sheria, siasa, mashirika ya wafanyakazi na hata jamaa au familia. Vyombo hivi huchangizana na Vyombo Kandamizi vya Dola (VKD).

Katika tamthilia ya *Kaptula la Marx*, tunaona matumizi ya vyombo vyote hivi. Vyombo vya Itikadi vya Dola vinawakilishwa na uvaaji wa 'kaptula' la Marx pamoja na gwanda la Mao na mtazamo wake. Vyombo hivi vinapaswa kuhakikisha kuwa wafuasi au wananchi wameathiriwa na kupotoshwa kiasi cha kukubaliana na mtazamo wa viongozi. Lakini hili halielekei kutokea.

Katika tamthilia ya *Kaptula la Marx*, Rais Kapera anapolivaa kaptula lake na kumwuliza tarishi wake jinsi lilivyomkaa anamweleza ukweli kuwa halifai. Waziri, hata hivyo, analisifu kaptula hilo ingawa ni wazi kuwa linampwaya. Hapa pana uhusiano wa 'mwingilianomatini' (*intertextual*) kati ya kisa hiki na kile cha Mfalme aliyetaka vazi maalum ambalo liliishia kumfanya awe uchi. Waliomzunguka wote walilisifu vazi hilo hadi mtoto aliyebebwa na babake alipotamka kuwa mfalme alikuwa uchi.

Kwa upande ule mwingine kuna matumizi ya vyombo kandamizi mathalani pale wafungwa wanapoandamana kuwasilisha taarifa yao.

4.0 Hitimisho

Katika makala haya masuala mawili makuu yametokeza. Kwanza, kuwa kazi ya kifasihi inaweza kuathiriwa na mazingira anamojikuta mwandishi wake. Mwandishi huyo anaweza kuchukua tukio fulani na kulifanya kiini cha kazi yake. Pili, jinsi mwandishi anayehusika anavyolifanya tukio fulani la kihistoria kiini cha dhamira na msuko wa kazi yake, huathiriwa na sababu kadha. Sababu hizi zinafungamana na mazingira ya mwandishi anayehusika. Mazingira hayo ni ya kihistoria, kijamii, kiuchumi na labda hata kisaikolojia. Uhakiki bora wa kazi yoyote unapaswa kuchunguza sehemu zote hizo. Ni matumaini yangu kuwa makala haya yatawasaidia wasomaji kuelewa vyema tamthilia hii ya *Kaptula la Marx*.

Marejeo

- Foucault, M., (1977), *Discipline and Punish: The Birth and Prison*, Alan Heridan (Mtaf.), London: Penguin Books.
- Hawthorn, J. (1996), *Cunning Passages: New Historicism, Cultural Materialism and Marxism in Contemporary Literary Debate*, London: Edward Arnold.
- Kezilahabi, E., (1999), *Kaptula la Marx*, Dar es Salaam: DUP (1996) Ltd.
- Veeser, H. A., (1989), *The New Historicism*, London: Routledge.
- Wamitila, K. W. *Uhakiki wa Fasihi: Misingi na Vipengele Vyake*, Kitachapishwa karibuni. Wamitila, *Uchambuzi wa Fasihi: Masuala ya Kimsingi ya Kifasihi*, Mswada.